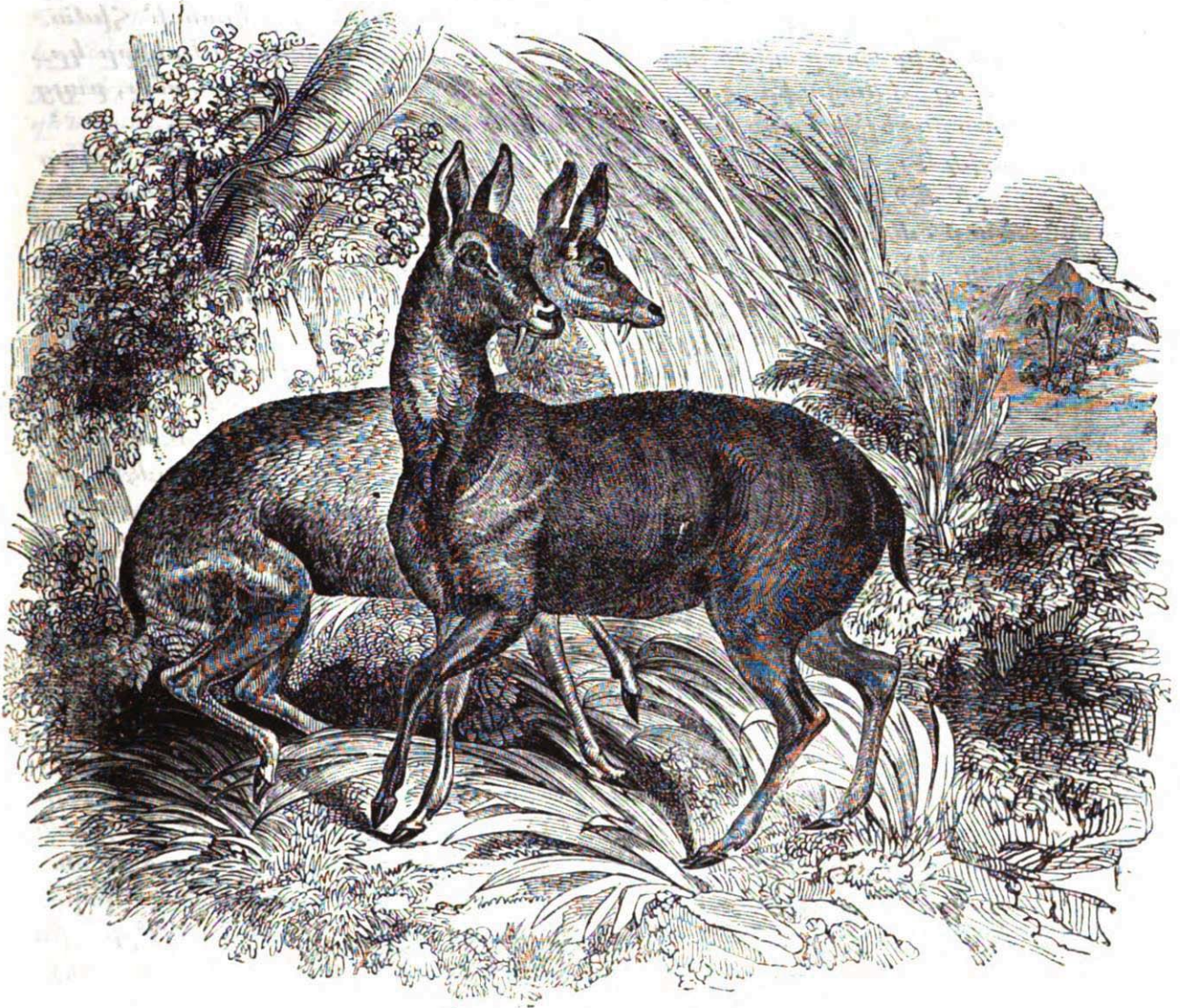

Վմանապէս 1755ին ահաւոր շարժե-
րէ կործանեցան Սեփնա և իս-
պոնա քաղաքները իրենց քովի գեղե-
րովը: Եւ տարի ալ փետրուարի 8ին
մեծ գետնաշարժ մը եղաւ Վերիկայի
Կուատալուփփա կղզին, ու Փոէնթա
փիթը քաղաքը բոլորովին կործանեց,

որ քսան հազար բնակիչ ունէր. ասոնց
մէ հինգ վեց հազարը աւերակներուն
տակը կորսուեցան, իրեք հազարի չափ
վիրաւորեցան, մնացածներն ալ փա-
խան: Վալապրիայի երկրաշարժին
ողբալի պատմութիւնը տես երես 14:

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՍՆԻՔԻ ԵՐԱՅԵԱՆ:

ՍՈՒԷԿԸ անուանի հոտաւէտ եղ-
մըն է, որ Սնիքեր այծեամբ ըսուած
կենդանին փորուն տակի պզտի պար-
կէն կելլէ: Եւ կենդանին, որ տաճ-
կերէն Գառնի կըսուի, աւելի խոն-
քինի ու խիստ զիւրաւոր կը գտ-
նուի: Հոն տեղի բնակիչները անդա-
դար աս կենդանին որսալու ետեւ

կըլլան որ եղը հանեն ու շատ ըստըկի
ծախեն: Պոչը խիստ կարճ է. մոր-
թին վըայի մազը խիստ կարծր ըլլա-
լով՝ դիւրաւ կը կոտորուի. բնութեամբ
աւելի գիշերային է, մինակութիւն
կըսիրէ, ու խիստ վախկոտ է. անոր
համար բըռնուելու ըլլայ նէ՝ շատ
չապրիր, կըմեռնի:

Լրսեն թէ քանի որ մուշկը կեն-
դանւոյն փորուն մէջն է՝ ջրի կըլլայ,
ու մորթելէն ետքը կըպընտանայ:
Եւ եղին գոյնը թուիս է, ու թանձ-
րացած արիւն կընմանի, անանկ որ
կընայ մէկը արիւն կարծելով խա-
բուիլ: Եւ երկիրներս խիստ դժար
կըգտնուի մուշկին զուտը. ու մինչեւ
հիմա չեն կրցած ճանչնալուն հնար-
քը գտնել: Վիսաւոր ճանչցըւելու
յատկութիւնը իր հօտը պիտի ըլլար.
բայց անով ալ չիմացուիր, վասն զի
երկայն ատեն ցնդելէն ետքն ալ հօտը
խիստ սաստիկ է:

Ս աճառքի մէջ երկու տեսակ մուշկ
կըգործածուի. մէկը լծոնքինէն կու-
գայ, մէկալը լծիպէթէն. առջինը
աւելի յարգի է, ու թխագոյն կա-
շիէ ամաններու մէջ գրուած կըլլայ.
Իսկ երկրորդը, որ լապարթայի մուշկ
ալ կըսուի, ճերմակ կաշիի մէջ պը-
լած է. ասոր հօտը առջինին հօտէն
քիչ է. տաճկերէն միայն լիպէթի կամ
միայն լիպէթի կըսուի:

Վեղերու մէջ շատ կըգործածուի
մուշկը, մանաւանդ ջղացաւի տեսակ
հիւանդութիւններու համար: Սուշ-
կին հօտը աղէկ մը ցնդելէն ետքը՝
աւելի ախորժելի է, և ուրիշ հոտա-
ւետխառնուրդներուն գլխաւոր նիւ-
թը կըլլայ: Եւ յնչափ սաստիկ ու սուր
է աս հօտը որ մինչեւ հեռու տեղուանք
կըբուրէ. ցորենի չափ մուշկի կը-
տորը սենեկի մը մէջ քսան տարի
կենալէն ետքը՝ հօտը չէ պակսած,
թէպէտ և ամէն օր կըբանան եղեր
սենեակը:

Հին ատենի Յունաց կամ Վատի-
նացւոց գրքերուն մէջ ամենեւին մուշ-
կը չըյիշուիր. ուստի կերեւնայ թէ
միջին դարու ժամանակները մտած է
Եւրոպա, բայց ինչուան հիմա ալ Եւ-
րոպացւոց այնչափ ախորժելի չէ՝ որ-
չափ արեւելոց: Հայաստանի Սշկու-
նիքը սուած լեռը ատենով կայ եղեր
աս կենդանին, ու լեռանը անունն
ալ անկէք առնուած կերեւնայ. վասն
զի Խորենացին Հռիփսիմեանց պատ-

մութեանը մէջ կըգրէ թէ «Ղաւնեն
», ի հայաստան գաւառ՝ ի խորին
», խորշ լերինն Սշկունեաց. ի սմա
», ասի այծեմունս մշկապորտս լինել»,
Շատ փափաքելի էր գիտնալը թէ
արդեօք հիմայ ալ կըգրտուի Հայ-
աստան աս պատուական կենդանին:
Տաճկի գրքերէն գիտենք որ պարսկե-
րէն «էֆիսթան» ըսուած հոտաւետ եղը
որ միայն լիպէթի ալ կըսուի՝ հիմա-
կուան լծիպէթէններուն երկիրը կը-
գրտնուի, այսինքն Հայաստան, բայց
որ կողմերը՝ յայտնի չէ:

Եւ բանն որ կըպատմեն թէ երբոր
որսորդները մշկաբեր այծեամին ե-
տեւէն կըվազեն ու հասնելու վրայ
կըլլան, կենդանին անոնց ձեռքէն
ազատելու համար ինքիրմէն կըփը-
ցընէ կըձգէ փորին տակի պարկը, շին-
ծու խօսք մըն է: Եւ որ նման շատ տե-
սակ բաներ կըպատմուին աս կեն-
դանւոյս վրայ, ու եղին ուսկից ել-
լելուն վրայ. բայց գրեթէ ամէն ալ
անստոյգ ու շինծու խօսքեր են:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Շ Երաժ անոյանելու կերպը:

Շ ԵՐԱՄ (Իփէք պէօճէյի) պահելը
Չինոն երկիրը գրտնուած է կըսեն
Քրիստոսէ 2000 տարի առաջ. ան-
կէք անցած է Հնդկաստան, Պարս-
կաստան, Հայաստան ու Եւրոպային
ուրիշ կողմերը: Յունաստանի մէջ
հինգերորդ դարուն վերջերը տարա-
ծուած է. վասն զի ան ատենները
Հնդկաստանէն երկու կրօնաւոր Վոս-
տանդնուպօրիս դառնալով հետե-
րին բերեր են աս որդին հաւկիթնե-
րը, որդը պահելուն կերպը, մետաքսը
հանելուն հնարքը, և այլն. որով ան
ատենի Յունաց երեւելի հարստու-
թեան պատճառը եղած է: Եւրո-
պայի այլեւայլ կողմերն ալ անկէ ետ-
քը կամաց կամաց տարածուեցաւ աս